

**ADOLATLI IJTIMOY SIYOSAT YURITISH – INSON KAPITALINI
RIVOJLANTIRISHNING MUHIM OMILI****Mahmudov Mirsaid****Rahmonov Shaxzod****Termiz davlat pedagogika instituti****Ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitish****metodikasi (Tarix)1-kurs magistrantlari**<https://doi.org/10.5281/zenodo.20762056>

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada adolatli ijtimoiy siyosatning inson kapitalini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Xususan, Yangi O'zbekistonda amalga oshirilayotgan ijtimoiy islohotlar, aholini ijtimoiy himoya qilish tizimining takomillashuvi, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalaridagi yangilanishlar hamda ularning inson kapitaliga ta'siri ilmiy jihatdan yoritilgan. Shuningdek, mamlakatda kambag'allikni qisqartirish, aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy adolatni ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarning natijalari tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: inson kapitali, ijtimoiy siyosat, ijtimoiy himoya, ijtimoiy davlat, ta'lim, sog'liqni saqlash, kambag'allikni qisqartirish, adolatli jamiyat.

АННОТАЦИЯ: В статье анализируется роль справедливой социальной политики в развитии человеческого капитала. Освещаются реформы, осуществляемые в Новом Узбекистане в сфере социальной защиты населения, образования и здравоохранения, а также их влияние на развитие человеческого капитала. Особое внимание уделено вопросам сокращения бедности, социальной поддержки населения и обеспечения социальной справедливости.

Ключевые слова: человеческий капитал, социальная политика, социальная защита, социальное государство, образование, здравоохранение, сокращение бедности.

ABSTRACT: This article examines the role of fair social policy in the development of human capital. It analyzes the reforms implemented in New Uzbekistan in the fields of social protection, education, and healthcare and evaluates their impact on human capital development. Particular attention is paid to poverty reduction policies, social support mechanisms, and the promotion of social justice.

Keywords: human capital, social policy, social protection, welfare state, education, healthcare, poverty reduction, social justice.

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida inson kapitali davlatlarning iqtisodiy raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Jahon banki ekspertlarining fikricha, XXI asr iqtisodiyotida milliy boylikning katta qismi aynan inson kapitali hissasiga to'g'ri keladi. Shu bois rivojlangan davlatlar inson kapitalini rivojlantirishga qaratilgan ijtimoiy siyosatni ustuvor vazifa sifatida belgilamoqdalar. Inson kapitali nazariyasi XX asrning ikkinchi yarmida iqtisodiy fanlarda shakllanib, uning asoschilari Teodor Shuls va Gari Bekker insonning bilim, malaka, sog'liq va kasbiy tayyorgarligiga kiritilgan investitsiyalar kelajakdagi iqtisodiy samaradorlikni oshirishini ilmiy jihatdan asoslab berdilar.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda inson manfaatlarini ta'minlash va aholi farovonligini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Ayniqsa, “Inson qadri uchun” tamoyili asosida amalga oshirilayotgan islohotlar adolatli ijtimoiy siyosat yuritishning yangi bosqichini boshlab berdi.

Tadqiqotning maqsadi va metodologiyasi: Maqolaning maqsadi adolatli ijtimoiy siyosatning inson kapitalini rivojlantirishdagi rolini ilmiy tahlil qilish hamda Yangi O'zbekistonda amalga oshirilayotgan ijtimoiy islohotlarning samaradorligini baholashdan iborat.

Tadqiqot davomida:

- tarixiylik;
- tizimli tahlil;
- qiyosiy tahlil;
- statistik tahlil;
- induksiya va deduksiya;
- tarixiy-qiyosiy metodlardan foydalanildi.

Inson kapitali tushunchasi va uning nazariy asoslari

Inson kapitali tushunchasi zamonaviy iqtisodiy fanlarda insonning bilim, ko'nikma, salomatlik va kasbiy tajribasini ifodalovchi iqtisodiy resurs sifatida talqin etiladi. Nobel mukofoti sovrindori Gari Bekker inson kapitalini iqtisodiy o'sishning asosiy manbalaridan biri sifatida baholagan. Amartya Sen esa inson taraqqiyoti konsepsiyasini ishlab chiqib, iqtisodiy rivojlanishning bosh maqsadi inson imkoniyatlarini kengaytirish ekanligini ta'kidlagan.

Bugungi kunda inson kapitalining asosiy tarkibiy qismlariga:

- ta'lim;
- sog'liqni saqlash;
- kasbiy malaka;
- ijtimoiy himoya;
- madaniy kapital kiradi.

Mazkur omillar rivojlangan davlatlarning uzoq muddatli iqtisodiy o'sishini ta'minlaydi.

Adolatli ijtimoiy siyosatning mazmuni va mohiyati:

Ijtimoiy siyosat davlatning aholi turmush darajasini oshirish, ijtimoiy tengsizlikni kamaytirish va fuqarolarning ijtimoiy xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan faoliyatidir.

Adolatli ijtimoiy siyosat quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

1. Ijtimoiy adolat.
2. Teng imkoniyatlar yaratish.
3. Manzillilik.
4. Inklyuzivlik.
5. Ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarni qo'llab-quvvatlash.

BMT tomonidan qabul qilingan Barqaror rivojlanish maqsadlarida ham kambag'allikni tugatish, sifatli ta'lim va sog'lom turmushni ta'minlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan.

Yangi o'zbekistonda ijtimoiy siyosatning yangi bosqichi:

2016-yildan boshlab O'zbekistonda ijtimoiy siyosat tubdan yangilandi. Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan “Inson qadri uchun” tamoyili davlat siyosatining markaziga aylandi. 2017-yilda qabul qilingan PF-4947-son Farmon bilan tasdiqlangan Harakatlar strategiyasi mamlakat taraqqiyotining yangi bosqichini boshlab berdi. Mazkur hujjatda ijtimoiy sohani rivojlantirish alohida ustuvor yo'nalish sifatida belgilandi. 2022-yilda qabul qilingan PF-60-son Farmon bilan “Yangi O'zbekistonning 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi”

tasdiqlandi. Unda ilk marotaba “ijtimoiy davlat” konsepsiyasi davlat siyosatining asosiy tamoyillaridan biri sifatida belgilandi.

Milliy iqtisodiyotni isloh qilish borasida tashqi savdo, soliq va moliya siyosatini liberallashtirish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va xususiy mulk daxlsizligini kafolatlash, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlashni tashkil etish hamda hududlarni jadal rivojlantirishni ta'minlash bo'yicha ta'sirchan choralar ko'rildi. Fuqarolarning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish va kambag'allikni qisqartirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilanib, aholini yangi ish o'rinlari va kafolatli daromad manbai, malakali tibbiy va ta'lim xizmatlari, munosib yashash sharoitlari bilan ta'minlash sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarildi. So'nggi besh yillik islohotlarning natijasida mamlakatimizda Yangi O'zbekistonni barpo etishning zarur siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-ma'rifiy asoslari yaratildi. Jahon miqyosidagi murakkab jarayonlarni va mamlakatimiz bosib o'tgan taraqqiyot natijalarini chuqur tahlil qilgan holda keyingi yillarda “Inson qadri uchun” tamoyili asosida xalqimizning farovonligini yanada oshirish, iqtisodiyot tarmoqlarini transformatsiya qilish va tadbirkorlikni jadal rivojlantirish, inson huquqlari va manfaatlarini so'zsiz ta'minlash hamda faol fuqarolik jamiyatini shakllantirishga qaratilgan islohotlarning ustuvor yo'nalishlarini belgilash maqsadida: 1. Keng jamoatchilik muhokamasi natijasida “Harakatlar strategiyasidan — Taraqqiyot strategiyasi sari” tamoyiliga asosan ishlab chiqilgan quyidagi yettita ustuvor yo'nalishdan iborat 2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi (keyingi o'rinlarda — Taraqqiyot strategiyasi) va uni “Inson qadrini ulug'lash va faol mahalla yili”da amalga oshirishga oid davlat dasturi (keyingi o'rinlarda — Davlat dasturi) 1 va 2-ilovalarga muvofiq tasdiqlansin: inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish; mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur shartiga aylantirish; milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash; adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish; ma'naviy taraqqiyotni ta'minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqish; milliy manfaatlardan kelib chiqqan holda umumbashariy muammolarga yondashish; mamlakatimiz xavfsizligi va mudofaa salohiyatini kuchaytirish, ochiq, pragmatik va faol tashqi siyosat olib borish.

Ta'lim tizimini rivojlantirish va inson kapitali: Ta'lim inson kapitalining eng muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. So'nggi yillarda O'zbekistonda:

- maktabgacha ta'lim qamrovi kengaydi;
- oliy ta'lim muassasalari soni ortdi;
- xalqaro universitetlar faoliyati yo'lga qo'yildi;
- kredit-modul tizimi joriy etildi.

Ta'limga yo'naltirilgan investitsiyalar uzoq muddatli istiqbolda iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi. Jahon banki tadqiqotlariga ko'ra, ta'lim sifati 10 foizga oshishi iqtisodiy o'sish sur'atlarining sezilarli ortishiga xizmat qiladi.

Sog'liqni saqlash tizimini takomillashtirish: Sog'lom aholi – kuchli inson kapitalining asosidir. Yangi O'zbekistonda:

- birlamchi tibbiy xizmatlar takomillashtirildi;
- tibbiyot muassasalari modernizatsiya qilindi;
- onalar va bolalar salomatligini muhofaza qilish dasturlari kengaytirildi;
- nogironligi bo'lgan shaxslarni rehabilitatsiya qilish tizimi rivojlantirildi.

Sog'liqni saqlash tizimiga yo'naltirilgan investitsiyalar mehnat unumdorligini oshirishga xizmat qiladi.

Ijtimoiy himoya tizimi va inson kapitali:

Ijtimoiy himoya inson kapitalining rivojlanishida muhim o‘rin tutadi.

2020-yildan boshlab:

- “Temir daftar”;
- “Ayollar daftari”;
- “Yoshlar daftari”

tizimlari joriy etildi.

Mazkur mexanizmlar ehtiyojmand fuqarolarni aniqlash va ularga manzilli yordam ko‘rsatish imkoniyatlarini kengaytirdi.

2023-yilda Ijtimoiy himoya milliy agentligi tashkil etildi.

Shuningdek, “Inson” ijtimoiy xizmatlar markazlari faoliyati yo‘lga qo‘yildi. Bu esa ijtimoiy xizmatlarni aholiga yaqinlashtirish va ularning sifatini oshirish imkonini berdi. Kambag‘allik inson kapitalining rivojlanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatuvchi asosiy omillardan biridir.

Shu sababli O‘zbekistonda:

- kambag‘allikni qisqartirish dasturlari;
- bandlik loyihalari;
- kasb-hunarga o‘qitish markazlari;
- oilaviy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash dasturlari

amalga oshirilmoqda. Natijada aholining daromad manbalari kengayib, ijtimoiy himoya tizimining samaradorligi ortmoqda.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, adolatli ijtimoiy siyosat yuritish inson kapitalini rivojlantirishning eng muhim omillaridan biridir. Ta‘lim, sog‘liqni saqlash, ijtimoiy himoya va bandlik sohalarida amalga oshirilayotgan islohotlar fuqarolarning salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Yangi O‘zbekistonda “ijtimoiy davlat” konsepsiyasining amaliyotga tatbiq etilishi inson kapitalini rivojlantirishning yangi modelini shakllantirmoqda. Mazkur islohotlar uzoq muddatli istiqbolda mamlakatning iqtisodiy taraqqiyoti va aholi farovonligini ta‘minlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Becker G. Human Capital. – New York: Columbia University Press, 1993.
2. Schultz T. Investment in Human Capital. – New York: Free Press, 1971.
3. Sen A. Development as Freedom. – Oxford University Press, 1999.
4. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
5. Karimov I.A. O‘zbekiston: milliy istiqbol, iqtisod, siyosat, mafkura. – Toshkent: O‘zbekiston, 1996.
6. World Bank. The Changing Wealth of Nations 2021. – Washington, 2021.
7. United Nations. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. – New York, 2015.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF–4947-son Farmoni.
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son Farmoni.
10. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.